

Ријеч на почетку

ПОЕЗИЈА КАО ВИД ОТПОРА НЕПРАВДИ И САМОВОЉИ

Постоји само један начин да се живи, а то је помоћу сила које нам је природа подарила. Поезија је једна од таквих снага, писао је још 1924. године пјесник **Растко Петровић**, а његова сестра по перу **Марина Цветајева**, двије године касније у једном обраћању аустријском пјеснику и романописцу **Рајнеру Марији Рилкеу**, кога многи сматрају једним од водећих пјесника на њемачком језику, каже да је он „оваплоћена пета стихија: сушта поезија“. Велика руска поетеса, која је студије завршила на париској Сорбони ставља,

---

дакле, пеозију у исти ранг са земљом, водом, ватром и ваздухом и сматра да поред те четири основне стихије постоји и пета, а то је стихија стиха, док Р.Петровић поезију осјећа као животну силу и унутрашњи импулс и изједначава је са дисањем и чулом вида.

Радећи на монографији „**Кадићи од Бована до наших дана**“ са **Милорадом - Дудијем Кадићем** и прикупљајући материјал за њу дошао сам до приличног броја епских и других пјесама које о овом страдалничком братству тек од недавно, у нашем времену, гласно и јасно говоре. Оне су ме својом суштином као видом отпора приближиле једном оваквом размишљању пјесника које сам призвао у помоћ. Све су то, наравно, довољни разлози да се један такав пјесмопис као антологија епских и других пјесама сабере на једном мјесту – у књизи **Бованице**, која је добила име по постојбини Кадића – **Бовану**.

По Вуковом рјечнику само то име значи

оштар камен (**Бованица**), кога у овом крају има много, док код **Константина Јирчека**, знаменитог чешког историчара, који је посебно истраживао историју Срба и Бугара на Балкану и о томе, захваљујући **Ђури Даничићу**, који га је и упутио на занимање историјом, објавио више великих студија, налазимо да је израз Бован служио код старих Срба за ознаку идола.

Међутим, објаснити ту драму једне велике породице и свих који су на било који начин са њом били у сродству, која је започела доласком на власт у Црној Гори **Данила Станкова Петровића**, а посебно стање након његовог убиства није ни мало лако. Ово тим прије што је истина о Кадићима, као највећем страдалничком братству у историји ових камених брда, по ономе што се до сада зна, много црња и од црних слутњи које су биле стални пратилац живота људи на посној земљи самог руба Бјелопавлићке равнице, јер ни сва прашина са опанака који су овуда прошли у протеклих 160 и више година, није могла да прекрије невино просуту

.....

крв по овом камењу, које је, зна се, и прије тог стравичног илинданског дана 1860. године већ било криво од силних буна и ратова са турским освајачима, који су овуда пролазили.

У једном старом египатском натпису из времена Новог Царства стоји да је књига значајнија од свих споменика и од свих гробница украшених, јер она сама гради споменике у срцу онога који је чита, како сам то и написао у предговору најновијем издању романа „**Зеко Мали**“ **Буда Симоновића**, (Издавач: Фондација Братство Кадић Даниловград 2023.године), који је инспирисао многе писце да напишу нове и надахнуте странице и пјесме које свједоче о погрому Кадићи са Бована, а који су на дугом путу до нашег доба ипак претрајали. Стога би се, можда, могло рећи да је књижевност највјеродостојнија и најпоузданија историја народа цијелог свијета, а посебно нашег, иако се зна да на свијету, изгледа, и нема ништа јаче и немоћније од ријечи.

Ипак, и поред свега тога, књига није преобразила свијет, иако је у њој сачувано памћење људског рода. Зато је без књига тешко, јер је најчешће добра књига писцу оно што је лијепим женама њихова слика у огледалу. **Гете**, међутим, каже да је велика разлика у томе читамо ли због уживања и разоноде, или због сазнања, јер литература се квари само онолико колико се квари и људи! **Хемингвеј**, пак, мисли да би писац требало да ствара нешто што ће бити тако написано да може постати дио искуства читалаца. Отуда је изабрана лектира великих писаца дио нашег васпитања и поуке.

Шта је од свега овога имао на уму **Будо Симоновић**, сјајни репортер високотиражних листова оне велике Југославије, а у 21. вијеку, ево, и најагилнији црногорски новинар и најчитанији писац са више од 20 својих романа и других књига документаристичке прозе, пласираних у преко сто хиљада примјерака, није ми познато. Оно што, међутим, сигурно знам јесте чињеница да је управо захваљујући Симоновиће-

---

вим текстовима о суровој владавини књаза Данила и његовом крају на которској риви 31. јула 1860. године од кубуре на капсулу, коју је уждио **Тодор Кадић**, објављиваним у „Политици експрес“ и „Илустрованој Политици“ прије више од тридесет година, скоро заборављена прича о погрому Кадића и жељи Петровића да им униште сваки од постојања траг, постајала све гласнија, а интересовање јавности да што више сазна о овом геноцидном чину, о похарама Куча, Пипера, Бјелопавлића и другим злотворствима и непочинствима првог световног владара из династије Петровића, условило је да из разбацаних новинских текстова израсте књига „**Зеко Мали**“, која никога ко је отворио и загледао се у њене странице, није могла да остави равнодушним.

Захваљујући роману „**Зеко Мали**“ и многи Кадићи и они од њихових одива, али и пријатељи братства које је платило, ни криво ни дужно, велику цијену само зато што им је Тодор род, сазнали су цијелу истину. Сазнали су како је Тодор, то оличење

великог брата, бранио част сестре коју је надобудни Зеко Мали на силу обљубио и послије је код жива мужа преудао, али и образ и част Кадића братства и племена Бјелопавлића. Почели су да сазнају пуну истину и да се казују као Кадићи, иако је мука натјерала многе њихове претке да мијењају презиме, а често и крсну славу и вјеру само да би сачували голи живот и потомство. Пут до Бована им је пропртио **Будо Симоновић**, који је прије многих Кадића прогазио кроз високо шибље и скоро непроходну шикару једног врелог септембарског дана 1995. године, у вријеме Међудневице, кад је ово мјесто пуно љутих отровница, од којих се издвајају посебно опасни тророги поскоци, дошао у сам центар некад великог и срећног насеља. Одатле је извијестио да се ту могу препознати 84 кућишта некадашњих Кадића домова, међу њима и оно Тодорово, и велика двоспратна кулина чије су зидине биле очуване, јер није била покривана, нити горјела у пожару који су Петровићи и њихове удворице запалиле 1860. године на Бова-

.....

ну и учинили да та ватра тиња све до нашег времена.

Прича коју је Симоновић испричао, поред многих других, побудила је и определијелила и **Жарка Димитријевог Павловића**, који је још као студент економије на једном пропутовању кроз Беч, како ће касније причати, сањао да ће једног дана радити на обнови огњишта предака и тамо зидати манастир, у који ће долазити сви Кадифи да се Богу моле и старевину обнове. Цијена је као и туга била преголема – 140 година чекања!

Није много времена прошло, а на мјесту погрома почела је изграња прве богомоље у овом бесудном и уклетом крају.

На Бовану ће, поред манастира, који ће освештавањем добити име **Св. Димитрија Солунца**, као симбола мучеништва, уз остало бити изграђен и Парохијски дом, љетња позорница и неколико пратећих објеката. Овдје ће, сада блаженопочивши митрополит **Амфилохије**, рукоположити и пр-

---

вог бованског пароха (**Слободан Зековић**), а из његовог дома ће се чути и први дјечји плач (родила се његова **кћерка Јелена**) на Бовану након 144 године. То је унијело тако дуго чекани дух и радост у постојбину Кадића, који ће, надајмо се, трајати дуже и јаче од свих зала овога свијета, која су снашла ово братство. Његову мисију продужиће **јеромонах Лука** из Сирије са својим братом, па **мати Катарина Симовић**, која се и упокојила и остала да вјекује на Бовану, потом **мати Ефосимија**, а сада **мати Теофанија**, која са својим сестринством истински брине да ово мјесто мука и плача, а сада и правих братских сретања, буде што ближе људима и Богу. Као женски манастир и метох **манастира Острог**, с надом у Бога и вјером да више нико у нашем роду не доживи оно што су Кадићи са Бована бјелопавлићког доживјели оних давних година које се не забрављају.

Кадићи су успјели да се одрже, иако их је 28 страдало истог дана када је са Цетиња, на Илин дан 1860, кренула казнена експеди-

.....

ција са наредбом да „док је Црне Горе нико од Кадића не смије остати у њеним границама, ни дијете од њихове одиве...“

Предузетничким активностима **Жарка Павловића – Кадића**, такође је активиран и рад **Фондације Братство Кадић**, а 24. септембра прошле године на Бовану је организован и величанствени скуп. На огњиштини предака Кадића, сабрали су се братственици, али и сви који вуку коријен од Кадића: **Нишавићи, Пешићи, Павловићи, Кадије, Кљајићи, Кандићи, Раднићи, Филимоновићи, Величковићи, Палибрци, Цикотићи, Гардовићи, Миљенковићи у Враки код Скадра, Муламекићи из Гусиња, ново братство Ђуровић из околине Дренице, Мартићи, Марићи...** Срби, Црногорци, католици, муслимани и сви други Кадићи под разним капама и вјерама. Са скупа је, уз директан ТВ пренос за подручја Црне Горе, Србије, Републике Српске, али и Европе, Сјеверне и Јужне Америке, Канаде и Аустралије, у знак поштовања, помирења и братске слоге у Црној Гори, а од садашњих

црногорских власти захтијевано:

• Да се поништи и стави ван снаге сен-
тенција Сената црногорског и брдског од
12. фебруара 1861.године;

• Да се извршење ове сентенције осам
мјесеци прије њеног доношења осуди као
геноцид, а не само као злочин над једним
братством и бјелопавлићким племеном;

• Да се створе законски услови за
повратак потомака убијених, прогнаних
и расељених Кадића на огњишта предака.

Тако је, захваљујући Симоновићевој
књизи, једна за дуго забрањена, табу-те-
ма постала поново важном, отварајући, не
само публицистичку већ и научну расправу
о Бовану Кадића и кривици и покајању као
координатама ове никад до краја испричане
приче. Оно што је посебно импресивно јесте
чињеница да је на темељима ових и других
сазнања настало неколико хиљада епских и
других стихова посвећених братству Кадића
и ономе што се дешавало и сада догађа у њи-
ховом Бовану и око њега.

Наравно, за вријеме владавине Даниловог наследника, синовца, **књаза Николе**, нико јавно није смио о томе говорити, а нектоли пјевати уз гусле, јер би га чекала драконска казна на коју су Кадићи и цио њихов род били осуђени. Прве стихове о томе јавно су објавили епски бард **Радован Бећировић Требјешки** и највећи живи пјесник језика српскога **Матија Бећковић**, а потом **Божо Ђурановић**, па **Славко Перошевић**, **Чедо Баћовић**, **Бранко - Бато Крковић**, **Иван Крговић**, **Батрић-Бајо Кандић** и многи други до **Благоја Баковића**, **Рајка Палибрка** и **Хаци Љубисава Бјелића Морачког**, чије стихове доносимо на страницама које слиједе.

Оно без чега поезија не може, то је живот и смрт; без чега живот и смрт не вриједе, то је поезија, говорила је **Исидора Секулић**. Поезија лијечи ране што их задаје разум, и ако је сама по себи матерински језик људског рода. Зато, кад бисте ме питали коју поезију највише цијеним, рекао бих: ону која има снаге да баци у ваз-

---

дух и престоле, казаће једном **Јарослав Сајферт**. Стихови које ћете читати у овој књизи, управо су највећим дијелом такви. Стога ми се и чини логичним да је ово кратко подјећање на све то најприкладније завршити стиховима **Јована Јовановића Змаја**, који данас и овдје тако лијепо престају:

Где је бола, где је јада,

- Песма блажи;

Где се клоне, где се нада,

- Песма снажи.

Где су људи, добре ћуди,

- Песма с' ори;

Што не можеш друкче рећи,

- Песма збори;

Где утехе нема друге

Песма стиже;

А где сумња све обори,

Песма диже.

Заиста, тако је то од када пјесничко стварање постоји, а оно је, како и сам **Федерико Гарсија Лорка** признаје, необјашњива тајна, као тајна рађања човјека, а у нашем случају и отпор свему што није људско и поштено. Уосталом, Бог није у сили већ у правди, а то примјер братства Кадих на најбољи начин доказује и потврђује.

**Милан Стојовић, директор
Фондације Братства Кадих Даниловград**